

**Gavrish N. V., Velyka H. V., Kindrat I. R., Lashchonova I. A.
About Results of the Preparatory stage of the Experimental Work on the
Theme „Forming of World-view of Pre-schools by Means of Artistic
Word in Computer-integrated Educational Space of Preschool
Educational Establishment”**

The article represents organization and basic results of the preparatory stage experimentally experimental work of allukrainian level, which was conducted on the base of preschool establishments of four areas of Ukraine and consisted in research of theoretical principles of forming for the under-fives of world view presentations facilities of artistic word in computer-integrated space of preschool establishment and in the study of potential possibilities of preschool educational establishment to realization of such work. As a result of the conducted research on the first stage research methodology was certain, conception is developed and the necessity of the criterional going is set near the estimation of different components of problem.

Key words: world-view, integration, educational process, preschool establishment, pre-schools, methodical work.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Желанова В. В.

УДК 372.461 +376.56

Н. В. Гавриш, Г. А. Клокова

**ВПЛИВ МУЛЬТФІЛЬМІВ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ**

Актуальність проблеми формування моральної свідомості дітей зумовлена тими суспільно-політичними та економічними процесами, що відбуваються в сучасному суспільстві та їх роллю як чинників становлення у зростаючої особистості етичних орієнтирів і цінностей. Науковці визнають, що, як ніколи, в сучасному суспільстві відчувається особливо гостра потреба у закріпленні чітких моральних принципів. Гуманістичні цінності зазнають трансформаційні зміни в новому світоглядному вимірюванні – економічному, який породжує ряд важливих проблем для освіти й культурного буття, що вимагають обов'язкового розгляду і рішення.

Потреба у твердих духовних, моральних засадах суспільної взаємодії та життєтворчості зумовлюється не просто інтересами культури і суспільства. Вся сучасна соціально-економічна реальність з її суворими законами примушує переосмислити підоснови буття в життєвих умовах, що змінилися і швидкоплинно змінюються постійно. Сучасне життя

демонструє нескінченний ряд ідей, поглядів, концепцій, теорій, в яких видимі спроби осмислити кардинальні зміни, що відбуваються в суспільстві. Людина опинилася в нових умовах, коли перед нею виникають несподівані, з позиції традиційного гуманізму, випробування, в яких добро і зло, віра і зрада, свобода і свавілля, гідність і підлота начебто помінялися місцями, а подекуди взагалі втратили своє суттєве значення в параметрах системи цінностей. Таким чином, необхідність осмислення питань, пов'язаних з вихованням моральності у дітей в сучасній парадигмі освіти, очевидна.

Теоретичну платформу вивчення процесу формування моральної свідомості дітей становлять такі наукові положення.

Формування моральності є якщо не найважливішим, то, в усякому разі, одним з найістотніших завдань педагогіки і суспільства в цілому (А. Горохович, І. Степаненко).

Моральність народжується у людини на соціальному ґрунті. Поза суспільством і у несоціальної істоти вона була б абсолютно немислима, оскільки вона не може бути продуктом виключно власної творчості людини, звільненої від всяких соціальних дій. Якийсь час назад моральність в нашій освіті визначали три ознаки – підпорядкування, слухняність, наслідування, спрямовані на неухильне виконання кожним заданого зверху морального закону, осмислювати який не було необхідності. Філософію сучасної освіти повинна визначати філософія людиноцентризму, яка підкреслює ключове значення людини як найважливішого смислового моменту в соціально-економічній аурі, що змінилася, де, як ми вже відзначали, „генералюють” нові цінності. Отже, орієнтована на сучасні економічні відносини і породжувані ними етичні установки, залежна від них, людина повинна навчитись робити самостійний вибір, приймати рішення стосовно свого духовного і матеріального буття.

Осмилення міри впливовості різних чинників на процес формування моральної свідомості дитини у світлі концепції розвитку в її синергетичному обґрунтуванні, також підводить до висновку щодо резонансності цього процесу. Це означає, що в розвитку такої складної і тонкої системи, як моральна свідомість, важлива не лише сила зовнішнього впливу сама по собі, а правильна середовищна організація резонансного впливу. Адже пережита дитиною певна життєва ситуація, вчинок-вибір, про який навіть і не знають дорослі, може виявитися більш вагомим для морального характеру дитини, ніж ціла низка виховних методів (К. Крутій, Д. Фельштейн).

Процес становлення й розвитку моральної свідомості маленької дитини знаходиться під впливом багатьох чинників, що й зрозуміло, адже вона зростає не у вакуумі. Проте сучасна культура, точніше, численні її елементи занадто рано відкривають їй зміст того, що для дитячої свідомості є невчасним, що вона адекватно сприйняти та об'єктивно оцінити поки що не в змозі.

Неможливо уявити собі життя сучасної дитини без телевізора, мультфільмів, які є найулюбленішими та найпоширенішими елементами її довкілля, що за впливовістю на свідомість можуть в багатьох випадках позмагатися навіть із батьками та іншими значимими чинниками виховного впливу. Водночас результати численних досліджень доводять, що не всі батьки відповідально ставляться до відбору медіа-продукції, яку переглядають їхні діти, розуміючи, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіа-просторі може позитивно впливати на культурну соціалізованість та моральну свідомість дитини. У межах нашого дослідження, попередні результати якого ми презентуємо в цій статті, також вивчалось актуальне питання впливу мультфільмів та іншої телепродукції на розвиток моральної свідомості дитини.

Зауважимо, що науковцями досліджувались різні питання, пов'язані з використанням медіа-продукції в навчанні та вихованні дітей, в результаті чого було показано, що сучасні мультимедіа технології здійснюють сильний вплив на сприйняття інформації та її засвоєння (О. Араптанова, В. Коротова, В. Красевський, Б. Лихачов, І. Лернер та ін.). Це відбувається тому, що вони дозволяють поєднувати різні види представлення інформації: текст, статичну і динамічну графіку, відео- та аудіозаписи у єдиний комплекс, що дає змогу дитині бути учасником подій, які з'являються на екрані, створюється ефект присутності та активного включення, що для дієвої природи малюка є надзвичайно важливим аргументом. Фізіологи доводять, що під час перегляду відеоматеріалів зоровий аналізатор полегшує дитині сприйняття і розуміння мовлення на слух. Такі зорові опори, як органи мовлення, жести, міміка, кінеми тощо підкріплюють слухові відчуття, полегшують осмислення та привласнення інформації [2]. Проведені нами розвідки з вивчення впливу попереднього перегляду мультфільмів на глибину сприймання дітьми літературних творів також підтвердили, що дошкільники краще сприймають й усвідомлюють зміст літературного твору, характери і вчинки персонажів, якщо читанню твору передувє перегляд мультфільму за одноіменним твором.

Відзначаючи позитивні моменти у сприйнятті телеінформації, автори стверджують, що екран дозволяє зробити процес засвоєння різноманітної інформації більш живим, цікавим, проблемним, переконливим і емоційним, оскільки вона за допомогою відео подається у сенсорному і субсенсорному (один із проявів несвідомого) планах. Під субсенсорним сприйняттям вони розуміють безпосереднє психічне відображення дійсності, що обумовлюється такими подразниками, які не усвідомлюються особистістю (Г. Гершуні, У. Найссер І. Сеченов, Г. Фехнер) [5].

Одночасно науковці вказують на реальну небезпеку зрушення моральних орієнтирів, соціальних цінностей під впливом неякісної мультимедійної продукції.

Надзвичайна популярність мультфільмів серед дітей дошкільного та молодшого шкільного віку загальновідома. Цьому факту не суперечать і результати опитування, що проводилося в дошкільних закладах та початкових класах у навчальних закладах Луганську та Луганській області: майже стовідсотково діти (було обстежено близько 30 молодших школярів та понад 50 дітей дошкільного віку) підтвердили свою прихильність до перегляду мультфільмів як найулюбленішого виду діяльності. На жаль, книгу як джерело інформації, спосіб пізнання, розваги тощо назвали серед невід'ємних, навіть улюблених атрибутів свого життя лише 42% дошкільнят і 34% молодших школярів. На наш погляд, втрата книгою пріоритетної позиції вже на етапі дошкільного дитинства може бути пояснена помилками з боку батьків у виборі і поданні дитині книги, наданні переваг пасивним способам прийому інформації, таким, як телебачення. Зниження ціннісного ставлення до книги, порівняно з мультиплікацією, у молодших школярів, вважаємо, можна пояснити емоційно негативним сприйняттям самого процесу навчання читання, який далеко не у всіх учнів відбувається успішно. Ціннісне ставлення дітей до книги і мультфільмів, на нашу думку, значною мірою зумовлюється відповідним ставленням до цих засобів батьків дітей.

Вивчення пріоритетів дітей дошкільного і молодшого шкільного віку щодо вибору найулюбленіших мультфільмів показали, що серед виборів дітей перші позиції зайняли американські та японські мультфільми, серед яких виявилися не лише казкові: „Русалонька”, „Пригоди Алладіна”, „Попелюшка”, „Кіт у чоботях”, а й Симпсони, „Ліло і Стіч”, „Том і Джері” та інші (69%). Більшість з них, на думку фахівців, можуть мати небезпечні для дітей і суспільства наслідки, оскільки створені з урахуванням іншої ментальності, інших цінностей [1; 4]. На превеликий жаль, низка названих й інших мультиплікаційних фільмів і серіалів відверто пропагує антисоціальну поведінку, неповагу, цинізм, жорстокість до людей, дискредитує статус дорослих, спонукає до здійснення протиправних дій тощо (О. Араптанова). Другу позицію серед пріоритетних виборів посіли популярні радянські мультфільми: „Ну, погоді”, „Пригоди Вінні Пуха”, „Простоквашино”, „Про папугу Кешу”, що і не дивовижно, адже кожен деталь у них було продумано до дрібниць, щоб вносити в свідомість дитини тільки позитивну інформацію (48%). Останнім часом популярності набули мультиплікаційні серіали „Лунтик”, „Смішарики”, „Маша і ведмідь” (72%) та інші.

Вивчення ставлення дорослих, зокрема батьків до застосування мультипродукції як засобу виховання дітей засвідчило, що стовідсотково батьки визнають надзвичайну роль мультфільмів у житті своїх дітей. Група відповідальних батьків (їх виявилось лише 34%) відзначили, насамперед, значення мультфільмів для формування свідомості дітей, підкреслили неабияку виховну, пізнавальну і розвивальну функції мультфільмів, вказали на те, що під час перегляду мультфільмів вони

намагаються дати дитині роз'яснення стосовно дій героїв, висловлюють своє оцінює ставлення щодо окремих вчинків і ситуацій. Значна група батьків підкреслили також роль мультфільму як способу формування первинних уявлень про довкілля (67%) та засобу розважити, створити позитивний настрій, забавити дітей (49%). Відповідальні батьки підтвердили таке своє ставлення до використання мультфільмів у формуванні моральності дітей тим, що критично обирали канали, на яких демонструють мультики для дітей, обов'язково самотійно переглядали їх, перш ніж дозволили дітям перегляд, намагалися створити вдома банк улюблених мультфільмів і впливали на смакові передбачення дітей щодо вибору мультфільмів. Ці батьки усвідомлюють, що сюжети мультфільмів представляють дітям у різних казкових чи побутових ситуаціях соціальні норми, правила, гендерні ролі, цінності і моделі поведінки тощо. Саме тому вони намагаються через книги і мультфільми, власну поведінку надати дітям гарні приклади для наслідування та копіювання.

Водночас виявлено, що понад 60% батьків не критично ставляться до вибору каналів, які показують мультфільми, не здійснюють супровід їх перегляду, тобто намагаються використати цей час як вільний для себе, час вільний від дитини. Як засвідчив аналіз проведеного опитування, більшість цих батьків розглядають мультфільми, передусім, як засіб відволікти увагу дитини на певний час, щоб зайнятися власними справами (87%); як інструмент маніпулювання поведінкою дітей: мультфільм – нагорода за „правильні” вчинки і спосіб покарання за порушення норм поведінки (53%). Прикрим є факт, що значне число батьків використовують перегляд мультфільмів як інструмент впливу на поведінку дитини під час її годування (46%), погоджуючи водночас, що за таких умов малюк майже не відчуває, що саме він їсть, що дає змогу зняти момент протистояння прийому їжі. Тобто погоджуючись на такі дії, батьки передусім полегшують собі життя (сумнівна перевага, на наш погляд).

В організації вивчення впливу мультфільмів на моральну свідомість дітей ми спирались на результати попередніх досліджень, зокрема тих, у яких представлено саме цей аспект (В. Абраменкова, О. Араптанова, О. Коненко та ін.). Так, фахівці стверджують, що мультфільми впливають на формування в дітей соціально-моральних настанов і цінностей, первинних уявлень про добро і зло, закріплення еталонів гарної і поганої поведінки.

Серед негативних моделей поведінки, які можуть унаслідуватися дітьми за результатами систематичного перегляду мультфільмів психологи виокремлюють: надлишок агресії та насильства на екрані, здатність героїв неодноразово воскресати, що може порушувати у дітей інстинкт самозбереження; наділення жінки чоловічими рисами характеру і навпаки, що може порушувати гендерні стереотипи, що засвоюються дітьми; повна безкарність, що сприяє формуванню стереотипу

вседозволеності; відсутність чіткої межі між добром і злом, що утруднює укріплення дитини в моральних принципах [1; 4].

Спостереження за поведінкою дітей у вільній взаємодії з оточуючими дорослими і дітьми, а також проведене інтерв'ювання засвідчило, що діти нерідко зіставляють себе з персонажами мультфільмів; копіюють їхню поведінку, наслідують дії героїв мультиплікаційних фільмів. Водночас частіше так буває з дітьми, у кого ще не сформувалися чіткі моральні орієнтири, не відбулося свідомого прийняття соціально-морального правила. Дорослі, зокрема педагоги відносять таких дітей до категорії „складних”. Ці діти виявляли розуміння того, що герої мультфільмів вчиняли погано, проте не відмовлялися повторити в життєвій ситуації аналогічні дії. Міміка дітей під час бесіди свідчила про розуміння, що їхня відповідь не співпадає із соціальними нормативами, не є гарною, проте вони вперто стояли на своєму, так би мовити, кидали виклик дорослому співрозмовнику. Розумних пояснень щодо цього вони дати не могли: „Так, прикольно”, „Так, я б так зробив... Ну і що...”, „Не знаю чому”. Число таких дітей становило 13%; проте, на нашу думку, в усних відповідях не всі діти були відвертими і чесними. Вони відчували, якої відповіді від них очікують дорослі, і відповідали саме так, хоч спостереження за діями цих дітей свідчило, що негативні приклади агресивної поведінки, мовленнєві кліше „злих” героїв нерідко вживалися ними у відповідних ситуаціях. На запитання: „Хотів би ти дружити із злими героями мультфільмів, якби це було можливо?” діти відповідали: „Так, ми б посміялися”, „Було б весело”, „Було б прикольно” (11% молодших школярів).

Діти ж із засвоєними моральними нормами на запитання: „Подобаються тобі герої, які роблять погані вчинки і хотів би ти бути таким, як вони” відповідали переконано: „Ні, вони вчиняють погано і роблять зле іншим”, „Я не буду так робити, бо так можна образити друзів чи просто людей, зробити їм погано” (64% опитуваних). Окремих дітей стримував страх перед покаранням з боку батьків чи інших дорослих: „Якщо я так само буду робити, мене тато сильно покарає”, „Я не можу так погано робити, мене Боженька покарає”, „Це гріх, так не можна”, „будуть боліти очі та будеш носити окуляри” (12% дошкільників і 18% молодших школярів). Відповіді дітей засвідчили, що більшість з них, навіть діти дошкільного віку, можуть адекватно оцінити гарні і погані вчинки героїв. Так, 28% дітей відповіли, що мультфільми з жорстокими героями, кровавими подіями, підступними героями дітям дивитися не можна: „Дітям не можна це дивитися, бо вони самі такими будуть”, „На погані вчинки дивитися дітям не можна тому, що вони будуть повторювати за злими героями”, „Діти маленькі все в цьому віці повторюють. Їм погані мультики дивитися не можна”. На нашу думку, передусім, тут проявляється вплив оцінних дій батьків, які намагаються сформулювати правильні переконання дітей. Водночас, більшість дітей залюбки сприймає «негативно забарвлений» інформаційний потік,

поступово звикаючи до самого факту присутності в нашому житті зла у різних його формах. Розмова з дітьми про героїню мультфільму „Маша і ведмідь” засвідчила, що діти дошкільного віку в переважній більшості можуть критично оцінити дії Маші, пояснюють, чому саме так вчиняти не можна, проте сам мультфільм дивляться із задоволенням, оскільки „він смішний”. Таким чином, є ризик поступового підвищення порогу чутливості до розуміння межі між гарним і поганим, що проявлятиметься у спокійному, некритичному ставленні до поганого.

Отже, одержані результати підтвердили зроблені науковцями висновки про те, діти, ідентифікуючи себе з негативними героями, наслідуючи їм, повільно засвоюють агресивні моделі поведінки, приймаючи їх як норму. У результаті регулярного зіткнення з тим, що девіантна поведінка на телеекрані не карається і навіть не осуджується, у дитини відбувається формування і легітимація деструктивних соціальних установок і цінностей (О. Араптанова). Зауважимо про особливу актуальність і необхідність соціального контролю ціннісного змісту мультиплікаційних фільмів.

Таким чином, можна вважати доведеним, що мультиплікаційні фільми можуть впливати на формування моральної свідомості дітей як позитивно, так і негативно. Важливо правильно відібрати мультипродукцію, яка позитивно впливатиме на моральний розвиток дитини.

Список використаної літератури

- 1. Араптанова О. А.** Анализ современного детского мультфильма как аудиовизуального медиатекста с воспитательным потенциалом (на примере российского мультфильма «Маша и медведь») / О. А. Араптанова // Медиаобразование. – 2012. – № 3. – С. 8 – 26.
- 2. Гальскова Н. Д.** Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М. : Издат. центр „Академия”, 2004. – 336 с.
- 3. Коменский Я. А.** Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци ; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1989. – 416 с.
- 4. Сперанская Г. Л.** Развитие речи дошкольников с использованием сюжетной видеозаписи : метод. пособ. / Г. Л. Сперанская, И. А. Ледник. – СПб. : Речь, 2007. – 208 с.

Гавриш Н. В., Клокова Г. А. Вплив мультфільмів на формування моральної свідомості дітей

У статті представлено окремі результати теоретичного та експериментального дослідження впливу, який здійснює мультиплікаційна продукція на процес становлення й розвитку моральної свідомості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Визначено теоретичні позиції, що становили теоретичну платформу

дослідження. Подано результати смакових передбачень дітей щодо вибору мультфільмів та засвоєння їх змісту, а також вивчення ставлення батьків до вибору мультіпродукції для дітей, способів здійснення керівництва переглядом мультфільмів.

Ключові слова: моральна свідомість, мультипродукція, сприймання мультфільмів, вплив мультфільмів на свідомість дітей

Гавриш Н. В., Клокова А. А. Влияние мультфильмов на формирование морального сознания детей

В статье представлены отдельные результаты теоретического и экспериментального исследования влияния, которое производит мультимедийная продукция на процесс становления и развития морального сознания детей дошкольного и младшего школьного возраста. Определены научные позиции, которые определили теоретическую платформу исследования. Представлены результаты вкусовых предпочтений детей относительно выбора мультфильмов и понимания их содержания, а также данные изучения отношения родителей к выбору мультипродукции для детей, способов осуществления руководства просмотром мультфильмов.

Ключевые слова: моральное сознание, мультипродукция, восприятие мультфильмов, влияние мультфильмов на сознание детей.

Gavrish N. V. Klokov G. A. Effect of Cartoons on the Formation of the Moral Consciousness of Children

The paper presents some results of theoretical and experimental study of the influence, which carries cartoon production process for the formation and development of the moral consciousness of preschool and primary school age. Theoretical positions that were theoretical research platform. The results of the taste of children predictions on the choice of cartoons and learn their content and the study of parents to choose multiproduktsiyi for children, how to exercise leadership watching cartoons.

Key words: moral consciousness multyproduktsiya, perception cartoons, cartoons impact on the minds of children.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Сущенко О. Г.